

Umelá inteligencia 2026

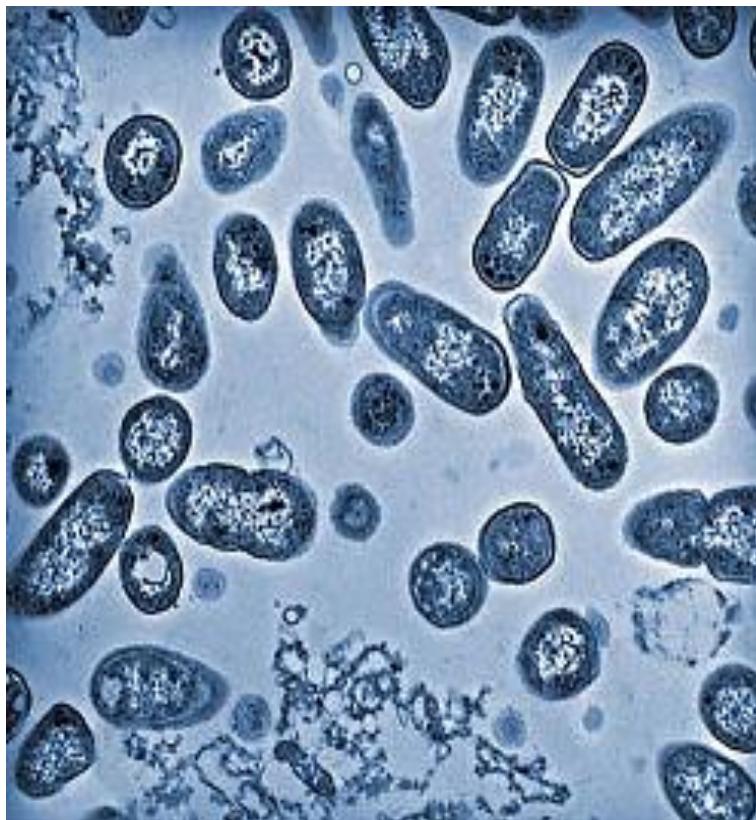
Ivan Sekaj

Ústav robotiky a kybernetiky
FEI STU Bratislava
ivan.sekaj@stuba.sk

Úvod a motivácia

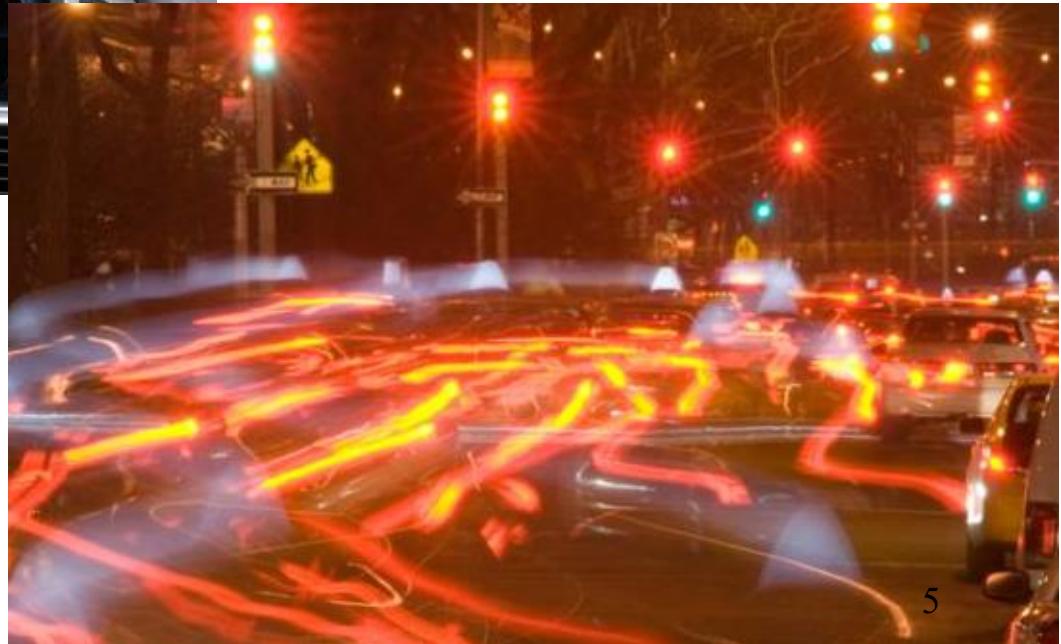
Motivácia

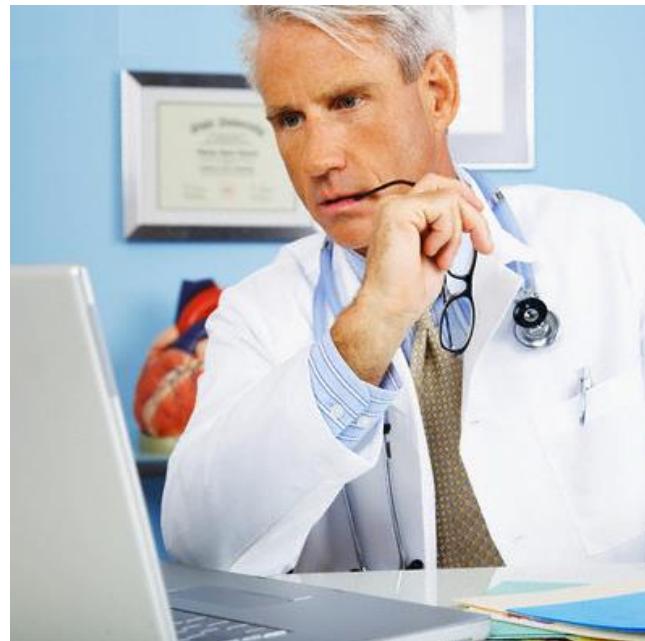
Motivácia

Motivácia

Motivácia

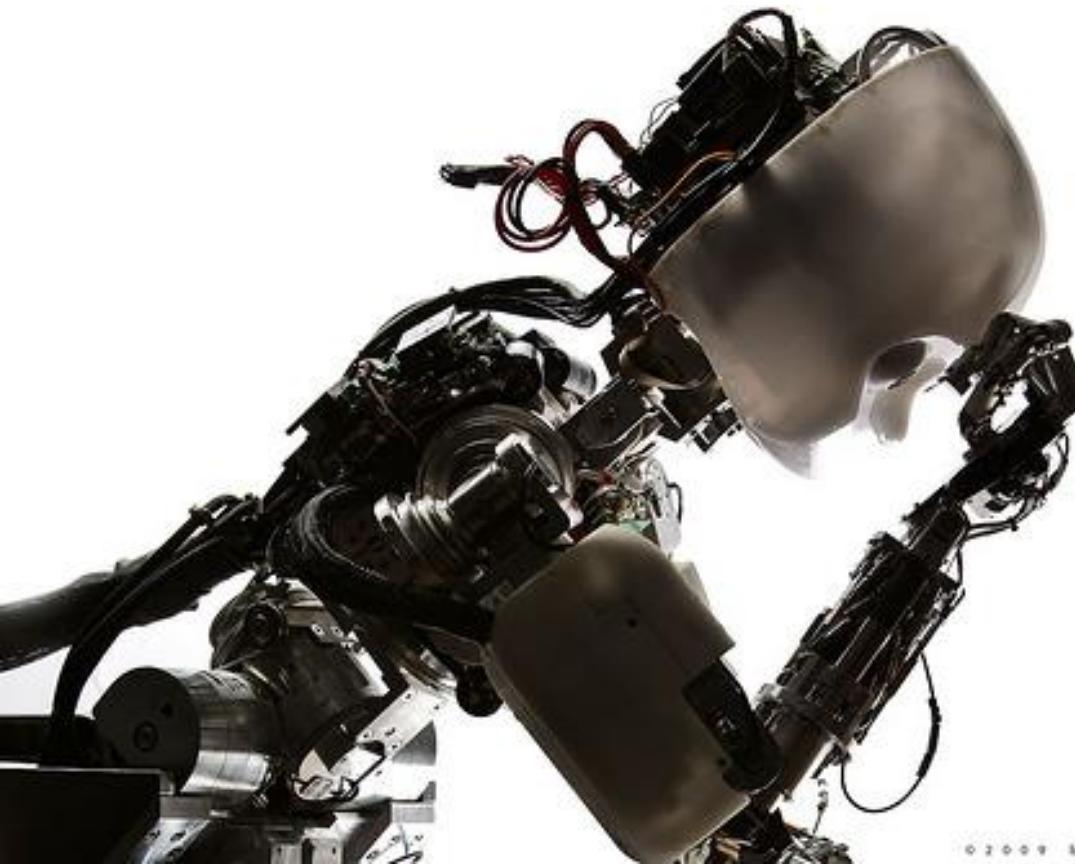

Prirodzená inteligencia

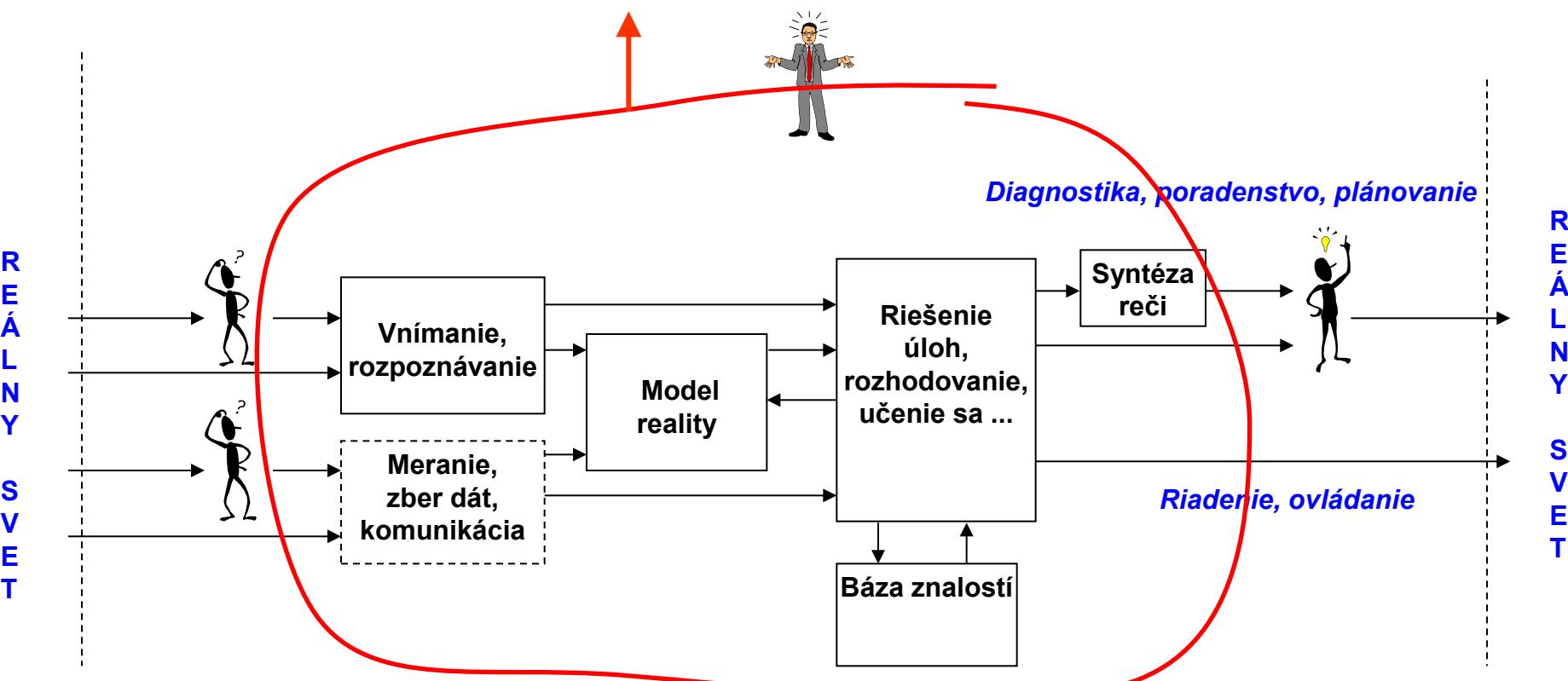

Prirodzená inteligencia je vlastnosťou živých organizmov vyjadrujúca mieru ich schopnosti efektívne reagovať na prejavy prostredia a aktívne ich využívať vo svoj prospech.

- Môžu stroje myslieť ?
Môžu počítače napodobniť alebo nahradit' prirodzenú inteligenciu ?
- Snaha napodobniť prirodzenú inteligenciu → umelá inteligencia

Umelá inteligencia

“Výpočtová inteligencia” (Computational intelligence, Soft computing)

- evolučné výpočtové metódy
- umelé neurónové siete
- fuzzy logika

+ Generatívna UI

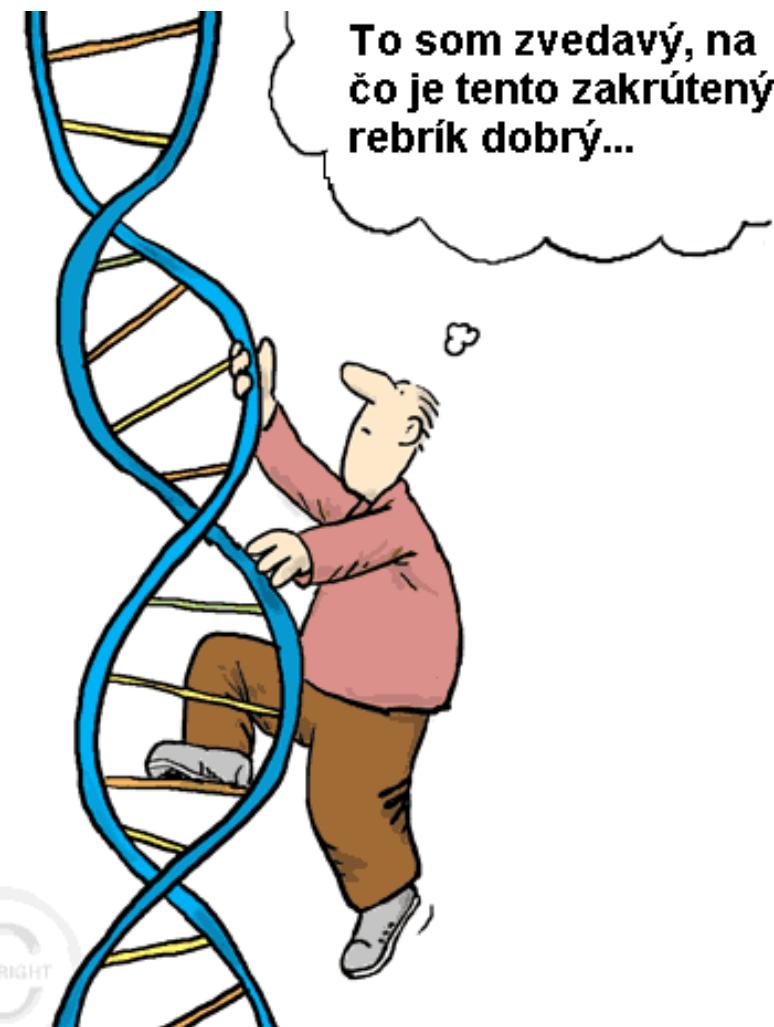
+ iné prístupy

Náš
predmet
UI

Umelá
inteligencia¹⁰

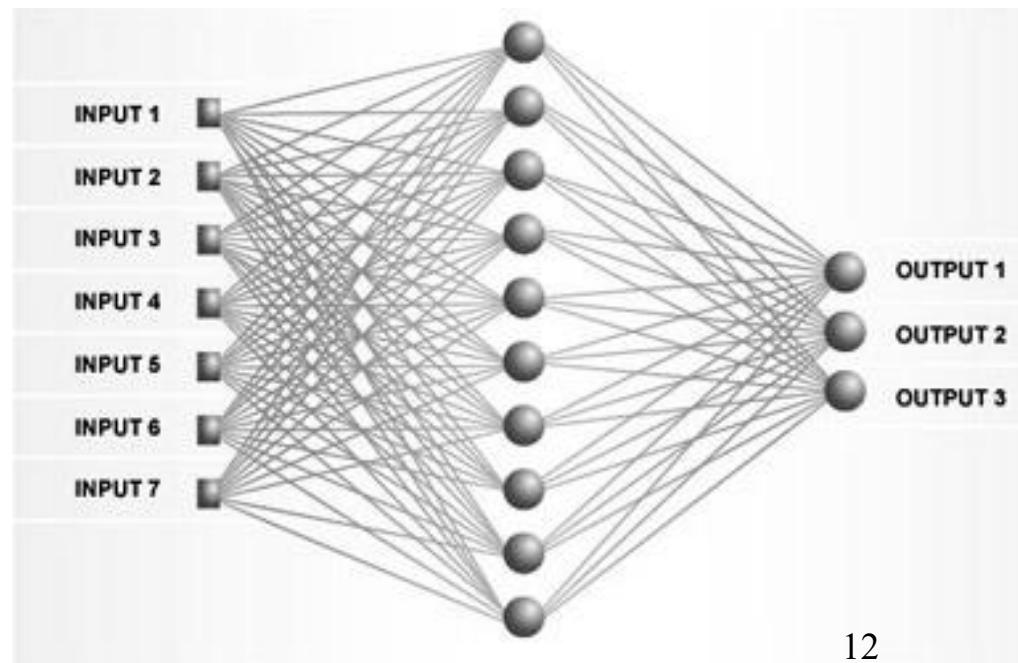
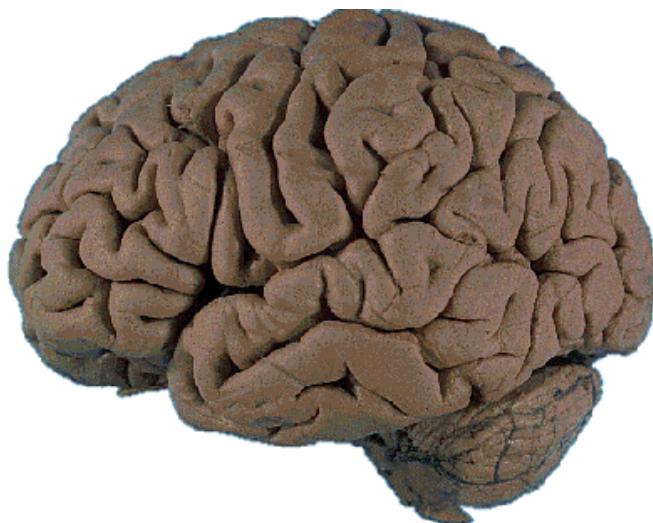
Evolučné / Genetické algoritmy

optimalizačný prístup napodobujúci evolúciu v živej prírode, vhodný na riešenie mnohých typov úloh

Umelé neurónové siete

prístup vhodný na modelovanie, predikciu,
rozpoznávanie, klasifikáciu objektov a javov,
napodobuje vnútornú štruktúru mozgu

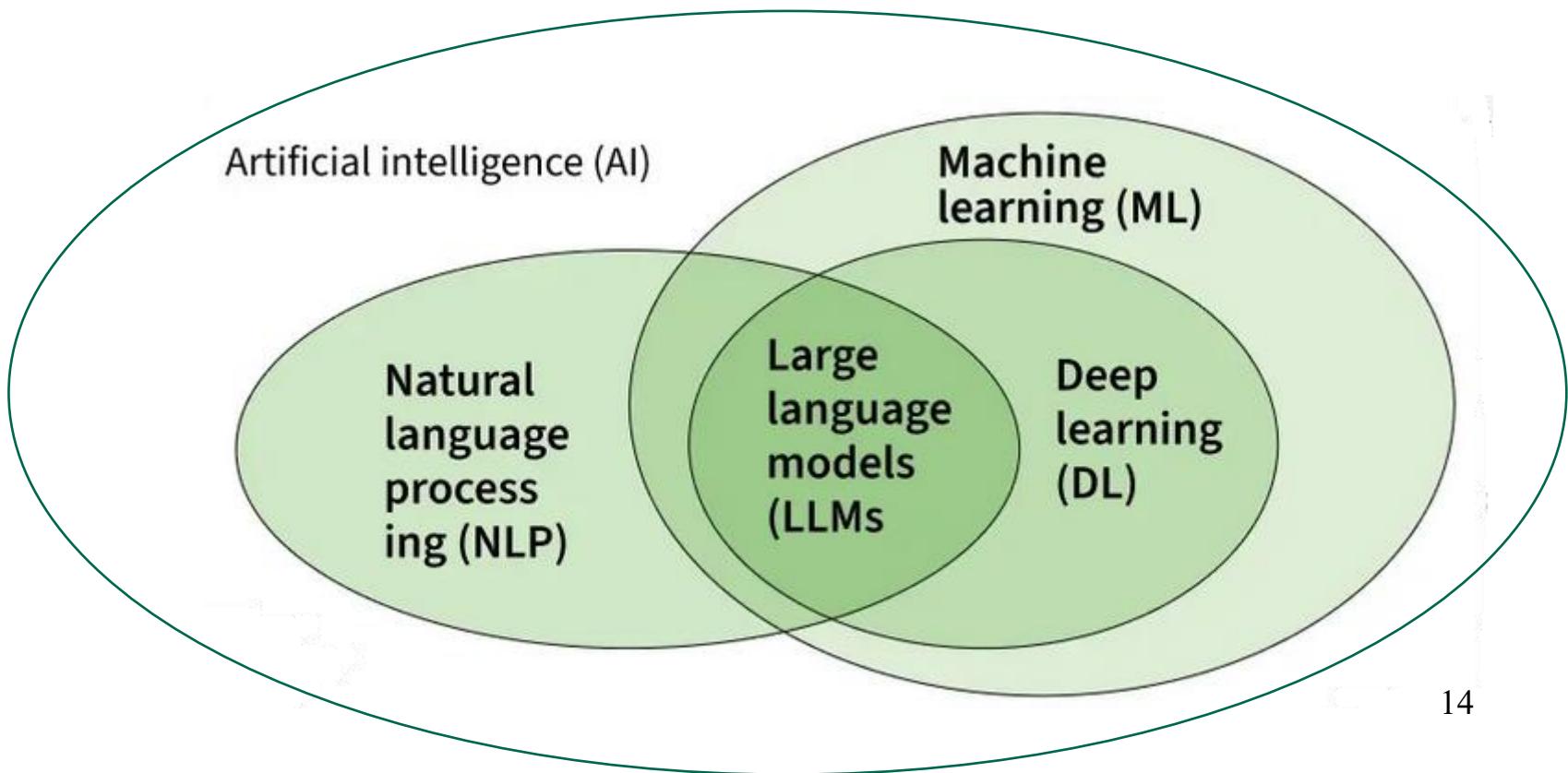
Fuzzy logika

znalostný systém napodobujúci ľudské uvažovanie
a rozhodovanie pravidlového typu,
ktoré sú formulovateľné ľudskou rečou

Generatívna UI

veľké jazykové modely, transformery, agenty
stručný prehľad problematiky

Ciel' predmetu UI

- Oboznámiť sa so základmi vybraných prístupov UI
- Tvorba jednoduchých aplikácií UI pri riešení praktických problémov

Obsah predmetu UI

- základy evolučných výpočtových metód, základy genetických algoritmov (GA)
- aplikácie GA pri riešení problémov
- základy umelých neurónových sietí (UNS)
- základy strojového učenia
- použitie UNS
- UNS v praktických aplikáciách
- fuzzy logika (FL)
- Generatívna UI, LLM
- súčasný stav a perspektívy UI
- používanie nástrojov UI v školstve a vede

Prehľad cvičení

1. Úvod, úloha 1: Horolezecký algoritmus, 1 bod
  2. Úloha 2: Genetický algoritmus, testovacia funkcia, 4 b
  3. Úloha 3: Genetický algoritmus, dopravný problém, 4 b
  4. Úloha 4: Genetický algoritmus, finančná úloha, 5 b
  5. Úloha 5: Demo ukážky - neurónové siete, klasifikácia, approximácia, 0 b
  6. Úloha 6: MLP, klasifikácia medicínskych dát, 4 b
  7. Úloha 7: Rozpoznávanie číslic, MLP a CNN, 7 b
  8. Test, 15 b
  9. Úloha 8: CNN, transfer learning, tuning, datasety, 5 b
  10. Úloha 9: Fuzzy logika, riadenie križovatky, 5 b
  - 11.-12. Odovzdávanie zadania
- Projekty sa odovzdávajú osobne svojmu učiteľovi na cvičení, v priebehu nasledovného cvičenia. Omeškanie týždeň po termíne: 50% bodov.
Neskôr: 0%.
  - Bonusové úlohy (konzultovať so Sekajom), max + 10 bodov.

Hodnotenie

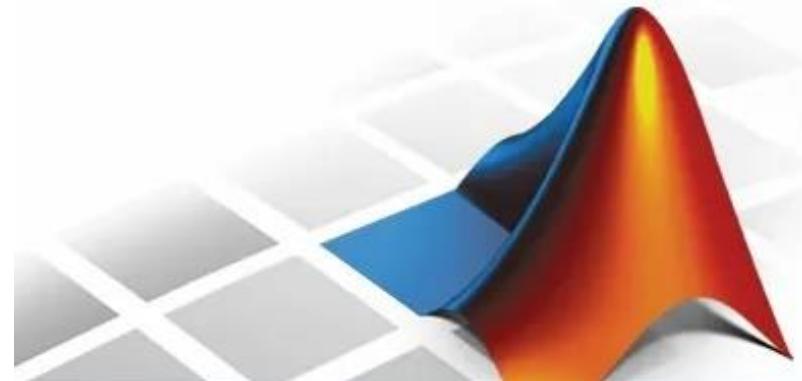
Cvičenia	$1+4+4+5+0+4+7+5+5=35$ b
Test	15 b
Bonusová úloha.....	10 b
Skúška	50 b
 Spolu :	 110 b

Podmienka pre účasť na skúške: 20 bodov z úloh 1-9

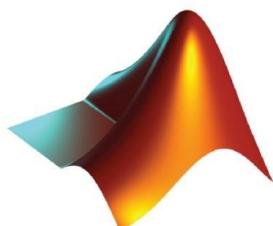
Podmienka pre získanie skúšky: 15 bodov z písomnej skúšky

Prostredie používané na cvičeniach

krátky_kurz_Matlab.pdf

Web:

**MATLAB
for
Beginners**

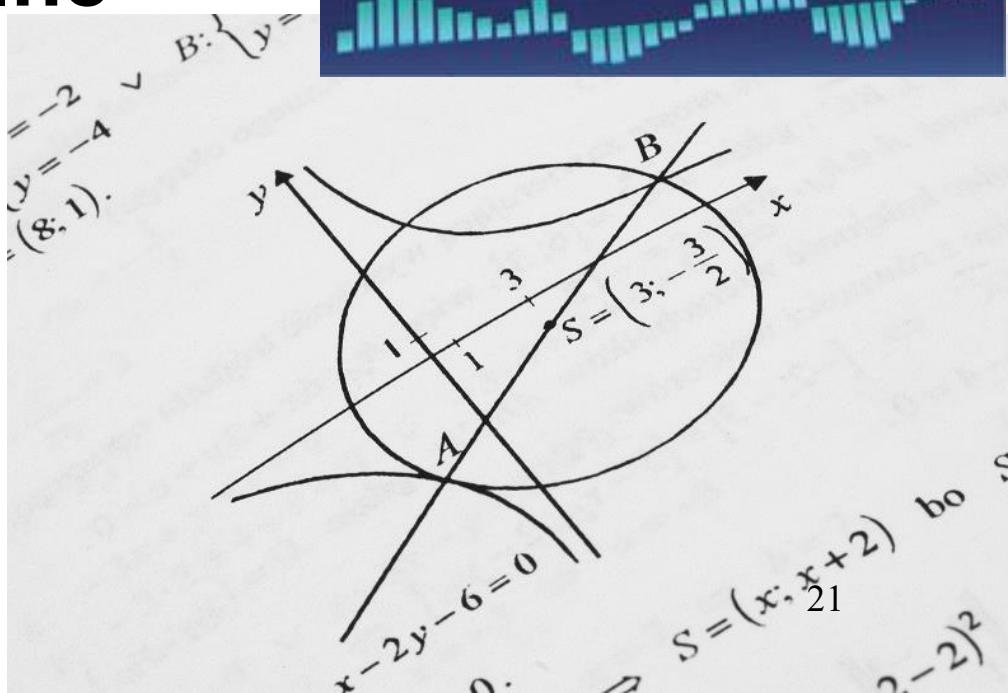

Optimalizácia a aplikáčné domény optimalizačných metód

- Analytické (matematické) prístupy
- Numerické prístupy
- Bio-inšpirované prístupy

Matematika (aj UI)

- extremalizácia funkcií
- kombinatorika
- grafové úlohy
- regresná analýza
- teória hier, optimálne strategie
- „hľadanie riešení“
- a veľ'a iného ...

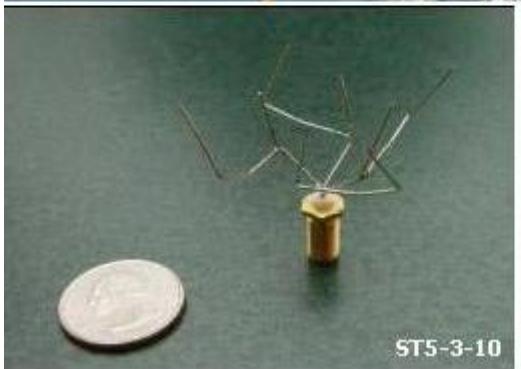
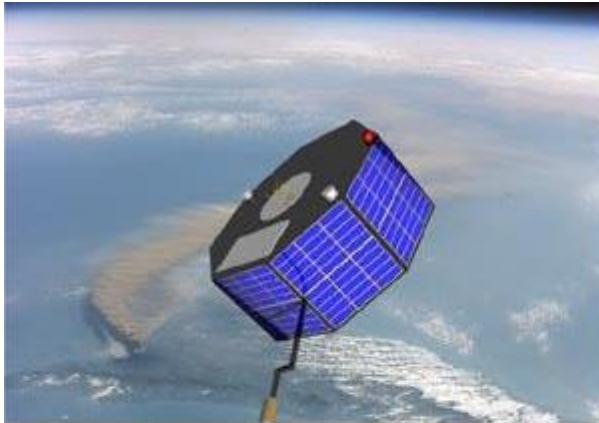

Ekonómia a finančníctvo

- optimalizácia výrobného sortimentu
- plánovanie výroby
- dopravné úlohy
- alokácia investícií
- optimalizácia finančných operácií
- a veľa iného ...

Príklay koštrukčných úloh

Informatika a komunikácia

- optim. spojenia v poč./telekom. sieti
- de / šifrovanie
- automatizované programovanie
- strojové učenie
- porozumenie textu, reči, vyhodnotenie, automatizované spracovanie, ...
- ?

Automatizácia, robotika

Bio-inšpirované optimalizačné výpočtové prístupy

Evolučné algoritmy

**Genetický algoritmus a
genetické programovanie**

1 Genetický algoritmus

1.1 Optimalizácia, hl'adanie riešení

Optimalizačná úloha

Lokálny extrém - lokálne maximum:

$$x_{\text{opt}} \in P$$

pre všetky $x \in P$: $f(x_{\text{opt}}) > f(x)$

P je podpriestor D (P - okolie lokálneho extrému)

D je podpriestor R^N , (D – celý prehľadávaný priestor, definičný obor)

N – počet optimalizovaných premenných
(dimenzia problému)

Globálny extrém - globálne maximum:

$$x_{\text{opt}} \in D$$

Globálne maximum

Lokálne maximum

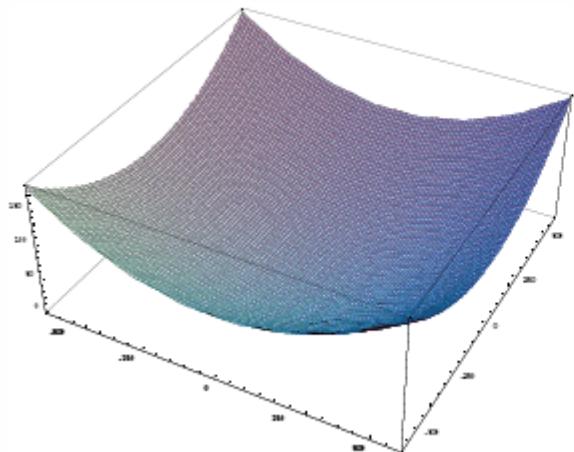
Globálne minimum

Lokálne minimum

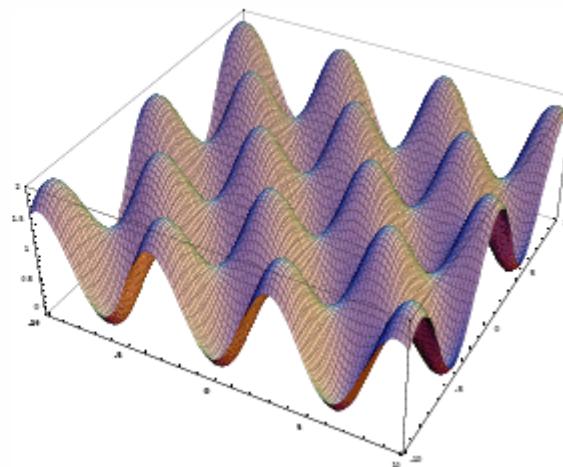

$$X^* = [x_1^*; x_2^*] = ? ; F(X^*) \rightarrow \max$$

**unimodálna funkcia
má 1 extrém – minimum
(maximum)**

**multimodálna funkcia
má viac lokálnych extrémov,
jeden globálny extrém
(niekedy viac rovnakých)**

Optimalizovaný problém (matematický, technický, ekonomický, ...)

Optimalizovaný objekt (potenciálne riešenie):

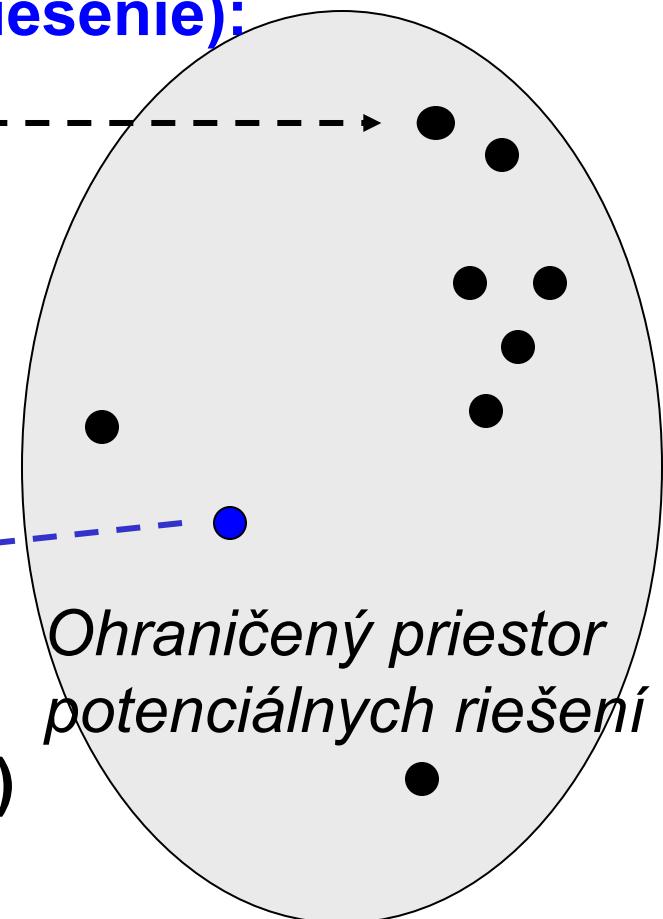
$$X_i = \{x_{i,1} \ x_{i,2} \ x_{i,3} \ \dots \ x_{i,n}\}$$

$x_{i,j}$ – parametre pevnej štruktúry objektu alebo

$x_{i,j}$ – kód štrukturálnych väzieb objektu

$x_{i,j}$ – kombinácia oboch

$$X_{\text{opt}} = ?$$

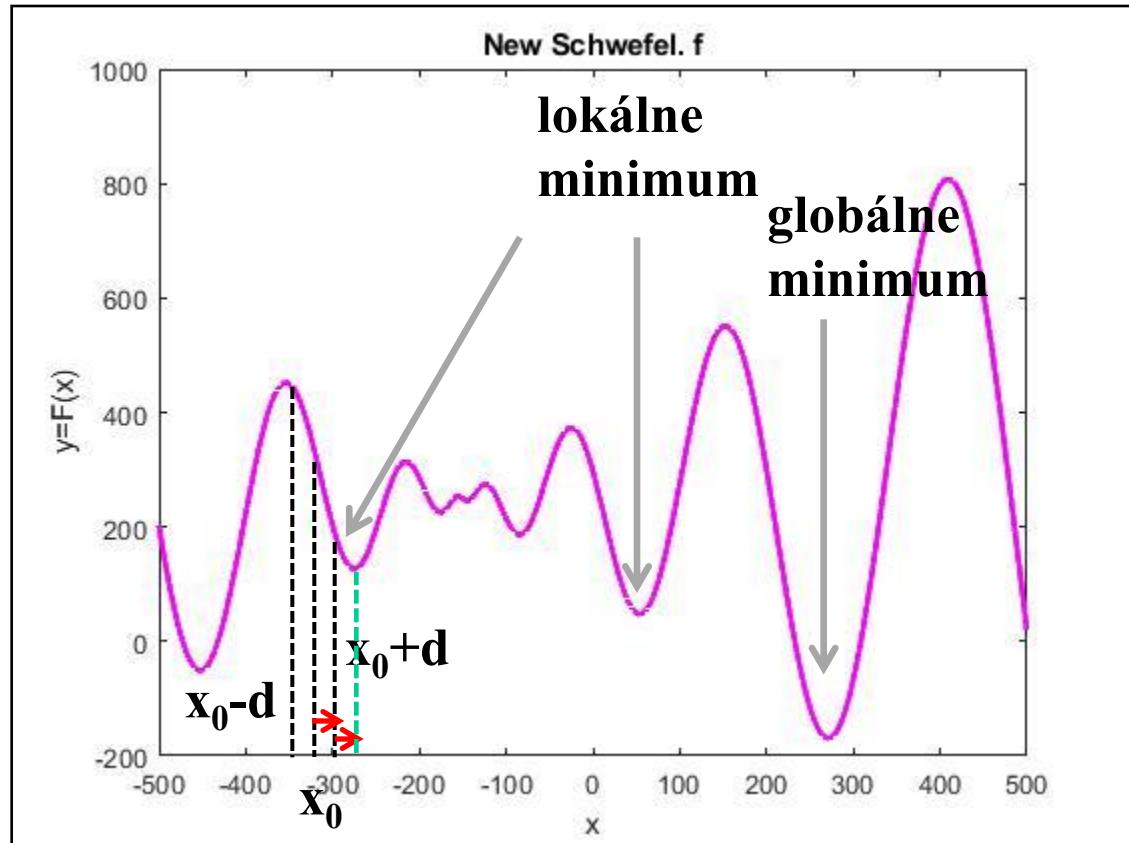
účelová funkcia : $F(X_{\text{opt}}) \rightarrow \min \ (\max)$

F – matematicky formulovaná funkcia

F – procedúra na vyhodnotenie úspešnosti daného riešenia
(výpočet, program, počítačová simulácia, ...)

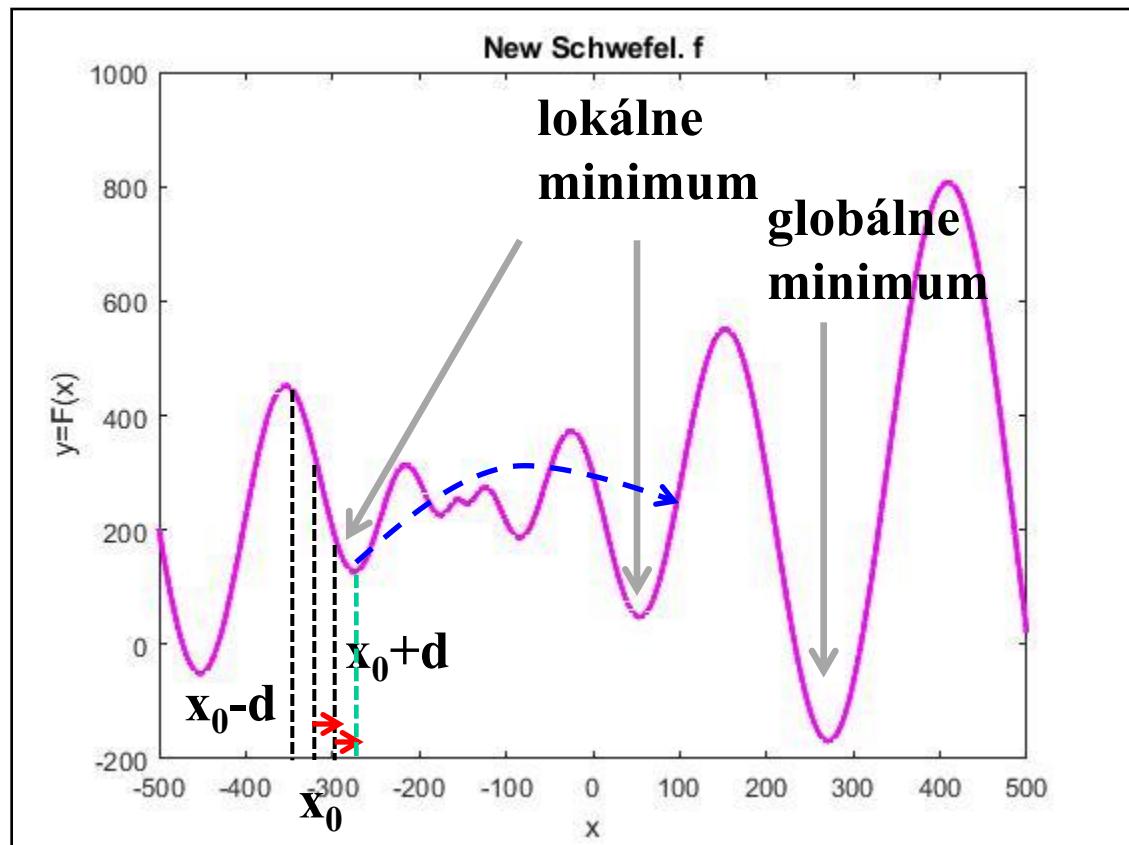
Horolezecký algoritmus (Hillclimbing alg.)

1. začni v náhodnom bode x_0 def. oboru na osi x, vyhodnot' funkciu $y=F(x_0)$
2. prehľadaj susedov naľavo a napravo vo vzdialosti 1 kroku d , vyhodnot' funkciu v bodoch $y=F(x_0-d)$, $y=F(x_0+d)$
3. ak je hodnota funkcie v niektorom z týchto bodov menšia, premiestni aktuálne riešenie do tejto novej pozície
4. ak už nie je nájdená menšia hodnota y alebo bol uskutočnený už požadovaný počet krovov, skonči, inak pokračuj v bode 2

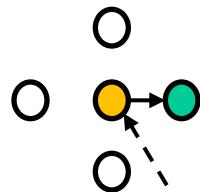

Stochastický horolezecký algoritmus

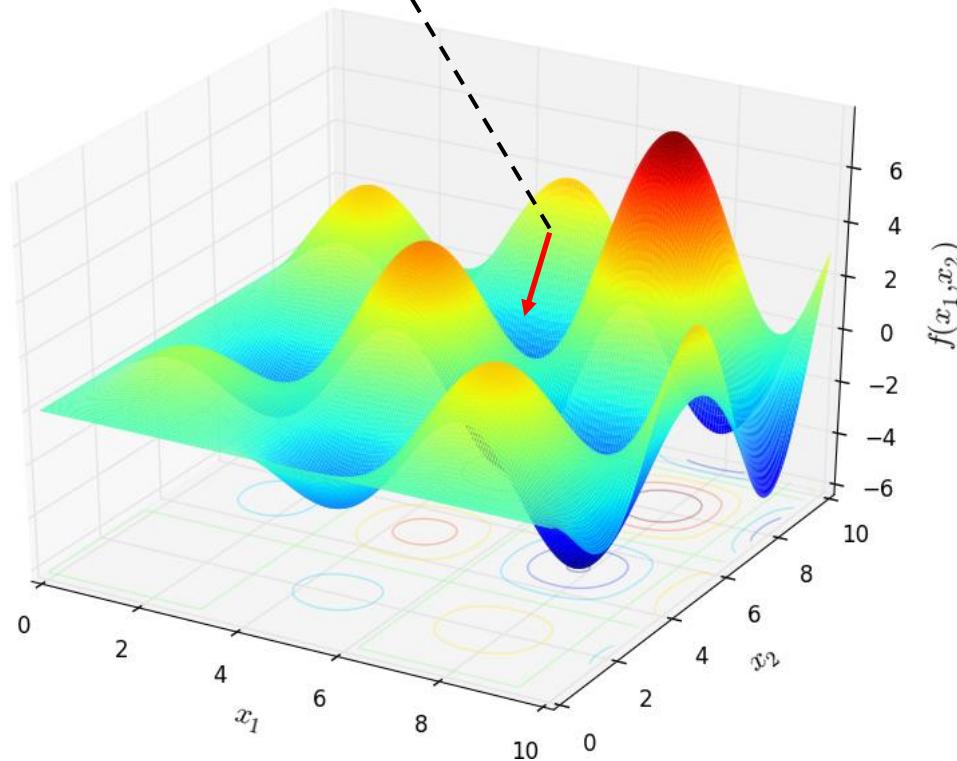
1. začni v náhodnom bode x_0 def. oboru na osi x, vyhodnot' funkciu $y=F(x_0)$
2. prehľadaj susedov naľavo a napravo vo vzdialosti 1 kroku d , vyhodnot' funkciu v bodoch $y=F(x_0-d)$, $y=F(x_0+d)$
3. ak je hodnota funkcie v niektorom z týchto bodov menšia, premiestni aktuálne riešenie do tejto novej pozície
4. ak už nie je nájdená menšia hodnota y , preskoč na náhodný bod v priestore, pokračuj v bode 2
5. ak už bol uskutočnený požadovaný počet krovov, skonči

Horolezecký algoritmus - 2D úloha

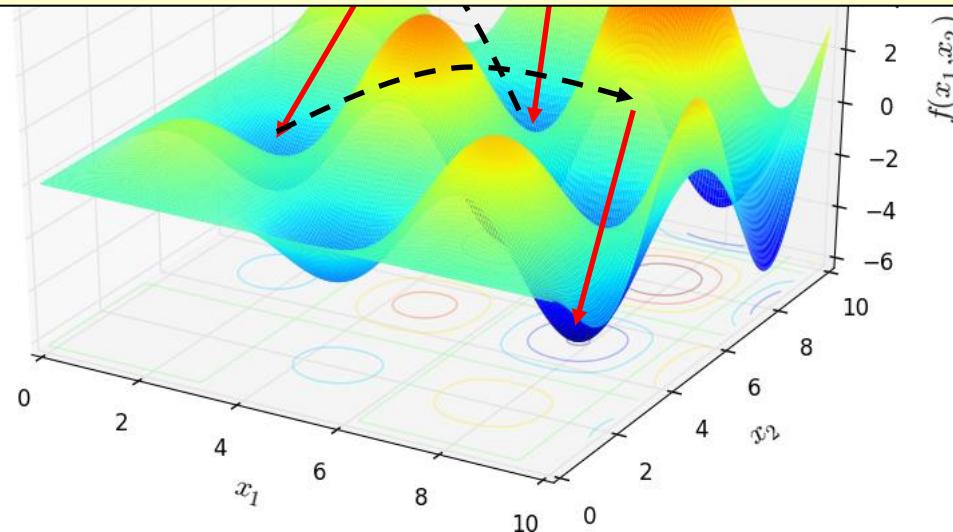
2D: prehľadanie 2^2 susedov
ND: prehľadanie 2^N susedov

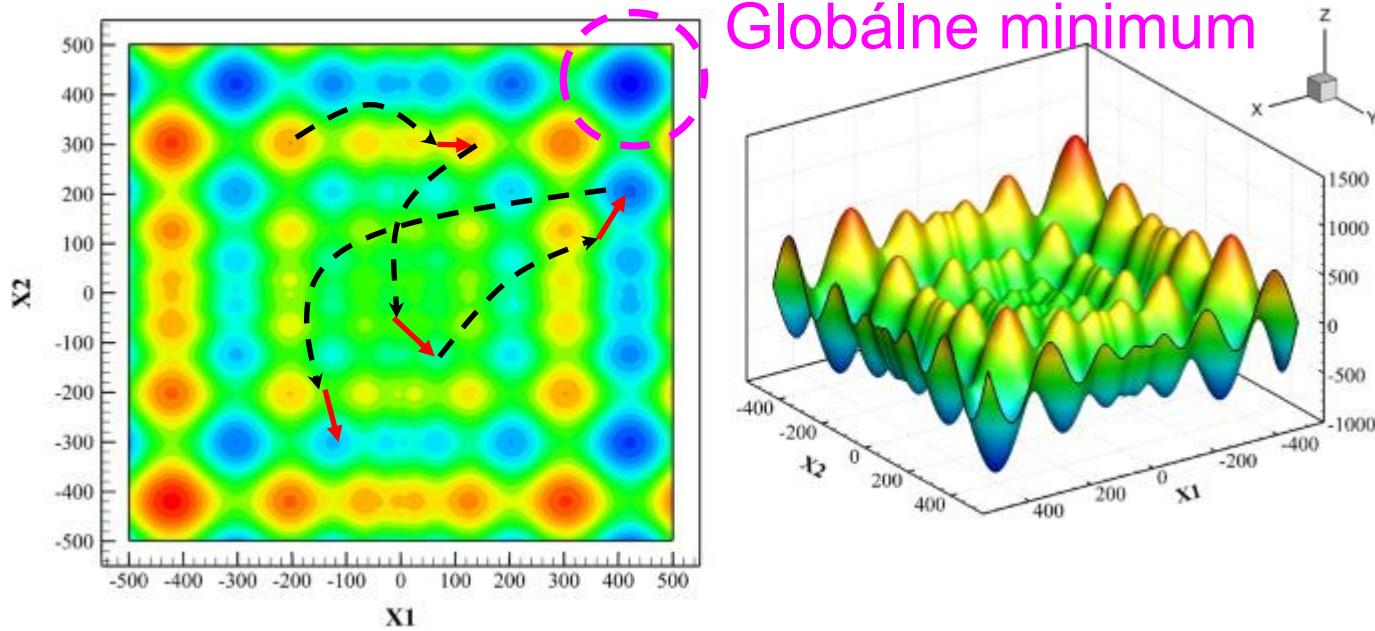
Horolezecký algoritmus uviazne v najbližšom lokálnom extréme.

Stochastický Horolezecký algoritmus - 2D úloha

1. začni v náhodnom bode $[x_0, y_0]$ def. oboru na osiach x, y. Vyhodnot' funkciu $z=F(x_0, y_0)$.
2. prehľadaj susedov naľavo a napravo, hore a dolu vo vzdialnosti 1 kroku o veľkosti d .
3. ak je hodnota funkcie v niektorom z týchto bodov menšia, premiestni aktuálne riešenie do tejto novej pozície. Pokračuj v bode 2.
4. ak už nie je nájdená menšia hodnota, skoč na iný náhodný bod priestoru, pokračuj v bode 2.

2D úloha – Schwefelova funkcia

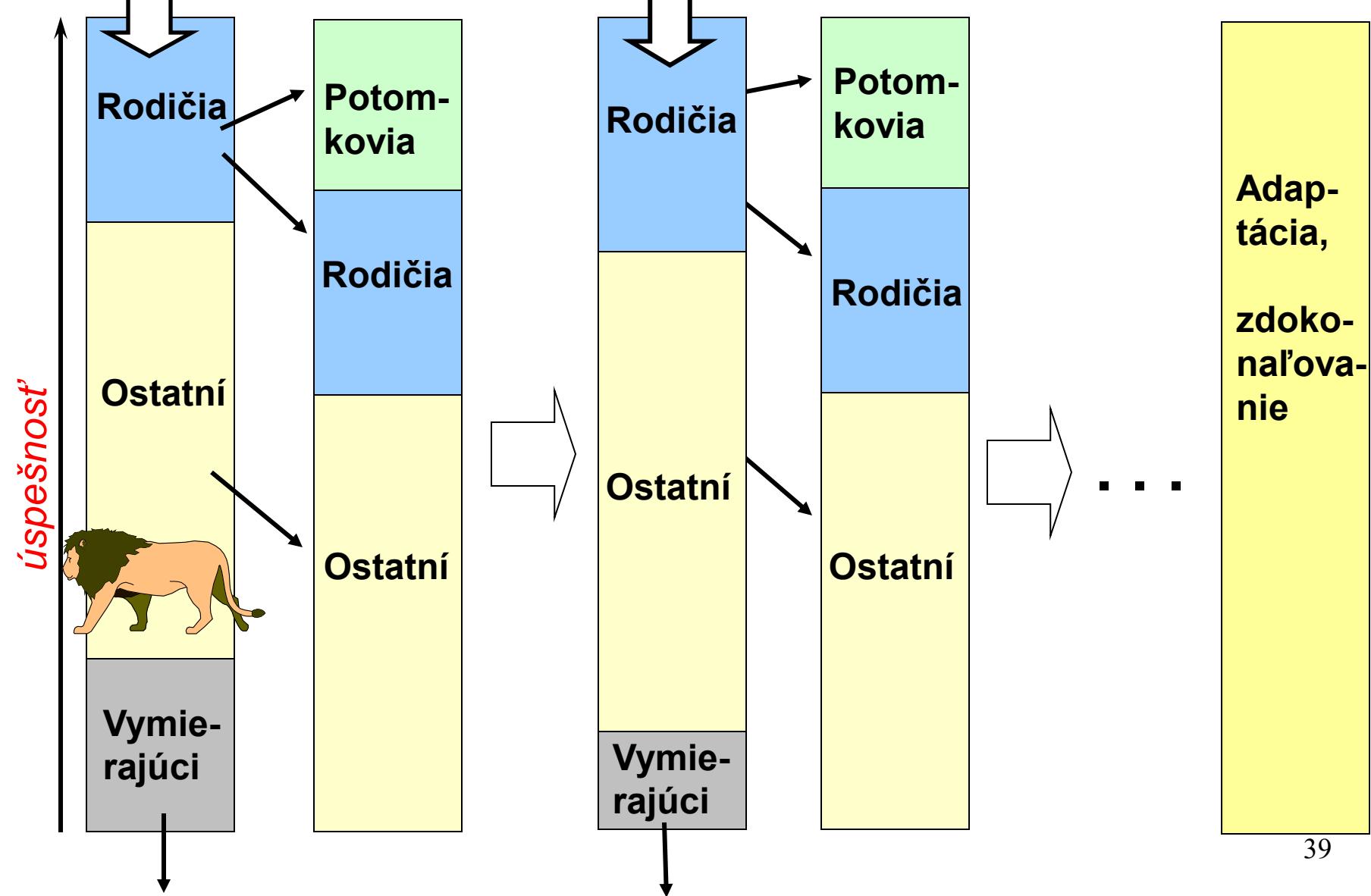
**10D úloha / 100D úloha
Použitie Horolezeckého algoritmu ?**

Pre viac než 3D úlohu začína byť použitie Horolezeckého algoritmu výpočtovo neúnosné.

1.2 Genetický algoritmus, úvod

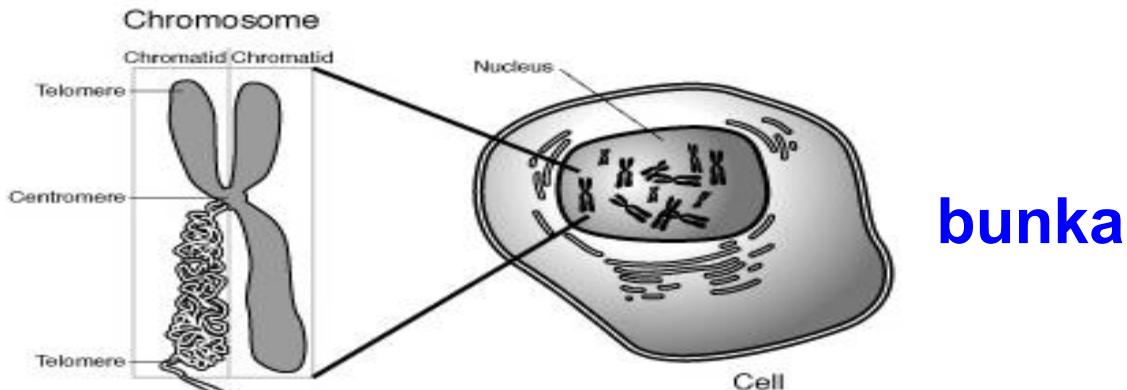
Zjednodušený model evolúcie v prírode

Vplyvy prostredia, boj o prežitie, konkurenčný boj o potravu, zápas o partnerov

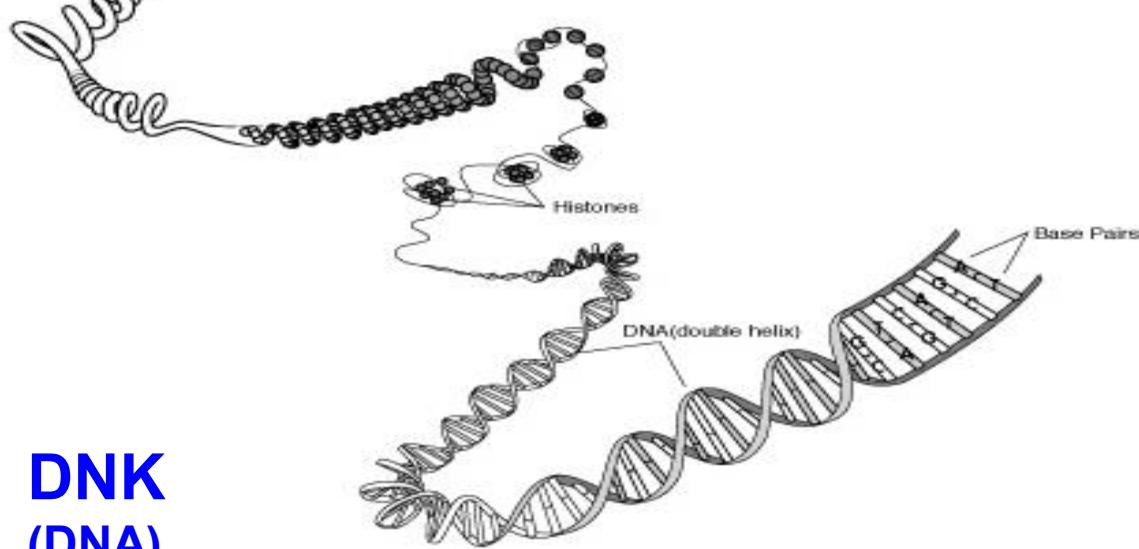

Genóm – kompletná genetická informácia daného jedinca

chromozómy

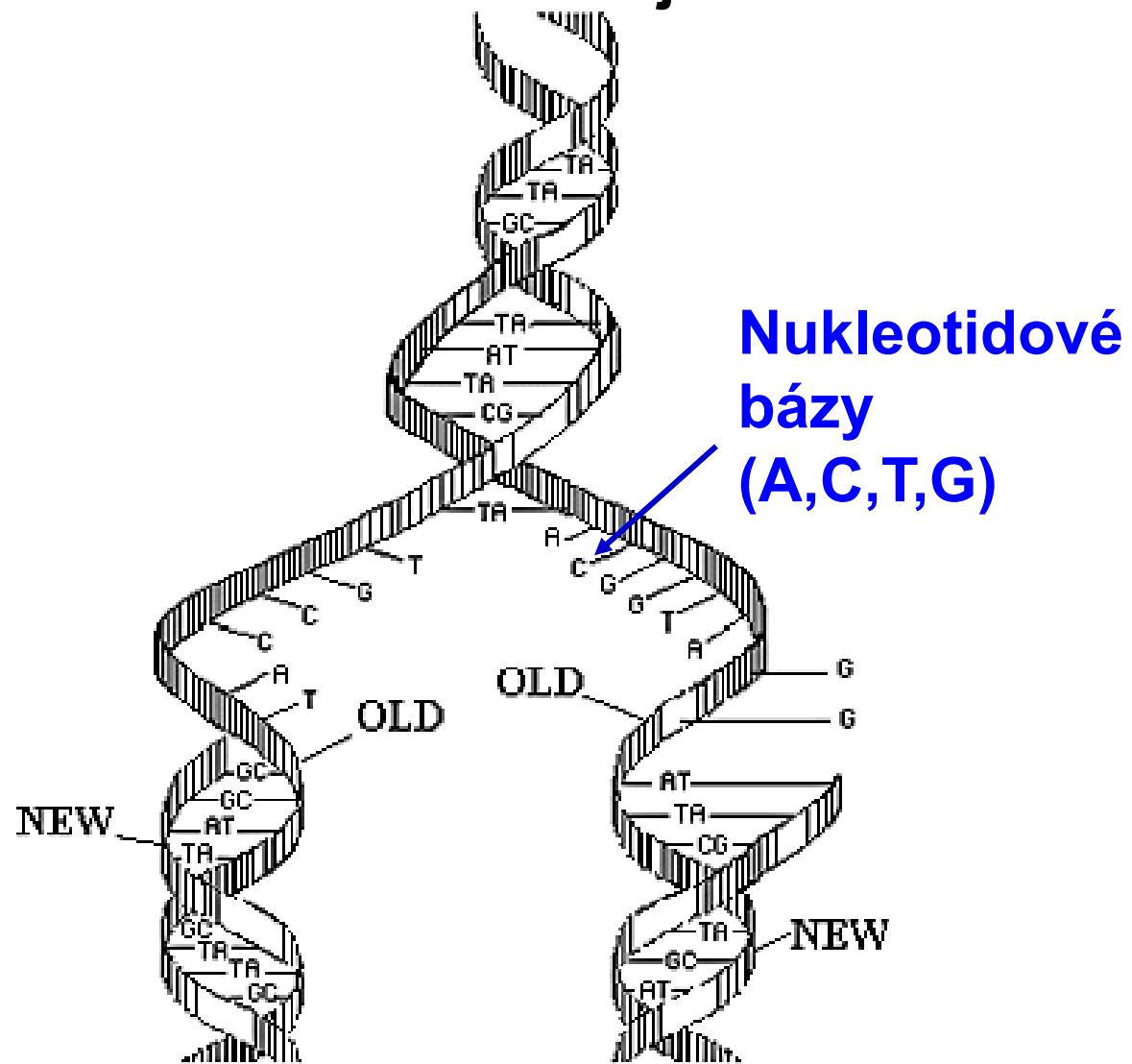
bunka

**DNK
(DNA)**

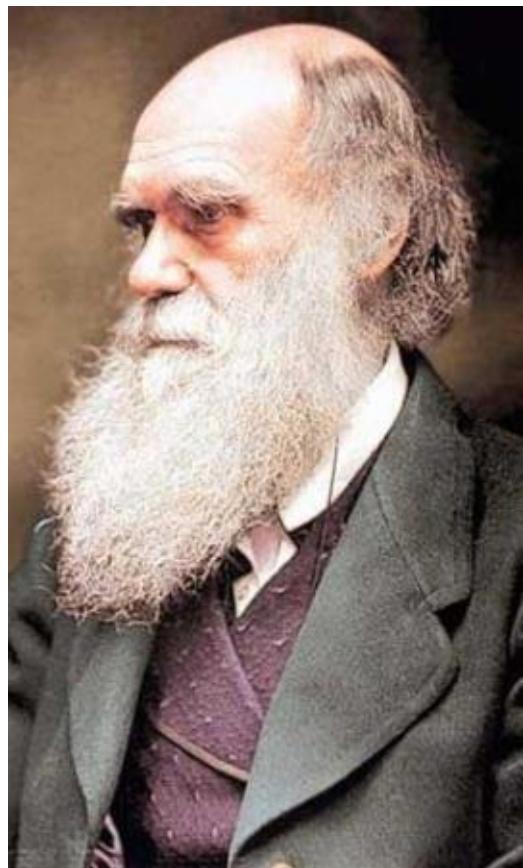
Človek má 3 mld. nukleotídových báz, 30 000 génov

Genóm predstavuje kompletnú informáciu o stavbe tela a biologických vlastnostiach konkrétneho jedinca

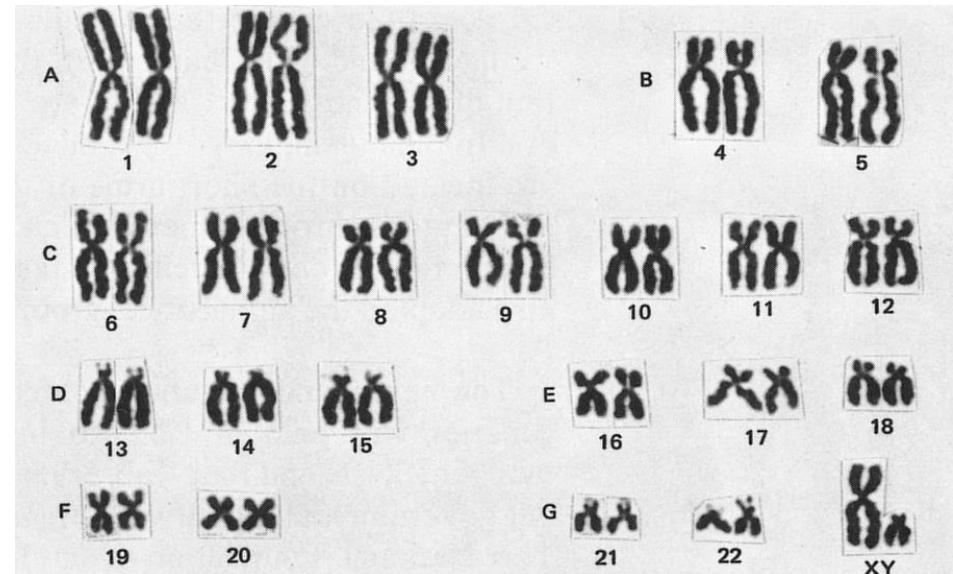

Gény sú postupnosti nukleotídových báz, ktoré reprezentujú informácie o jednotlivých elementárnych vlastnostach jedinca

Charles Darwin

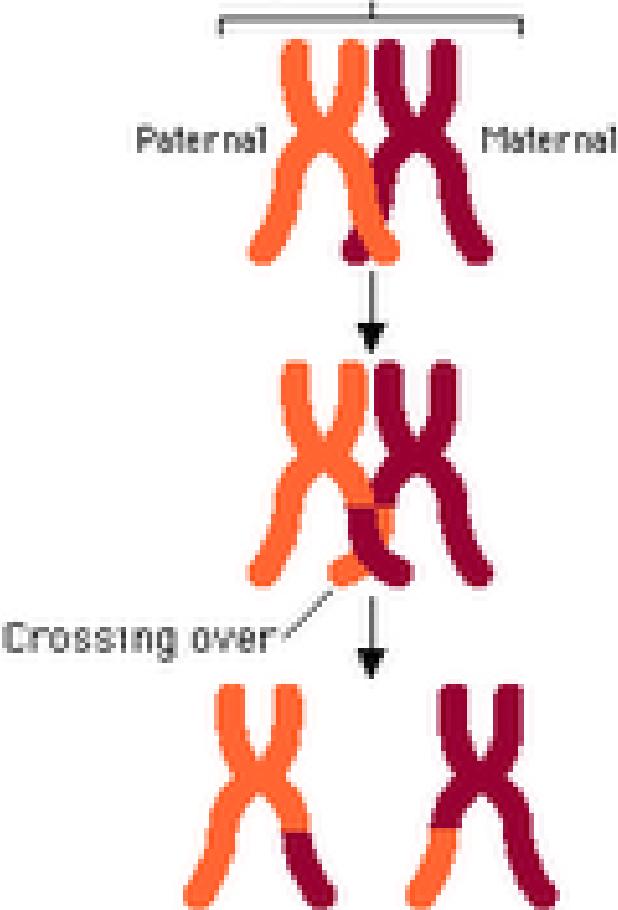
„genóm“

fenotyp

genotyp

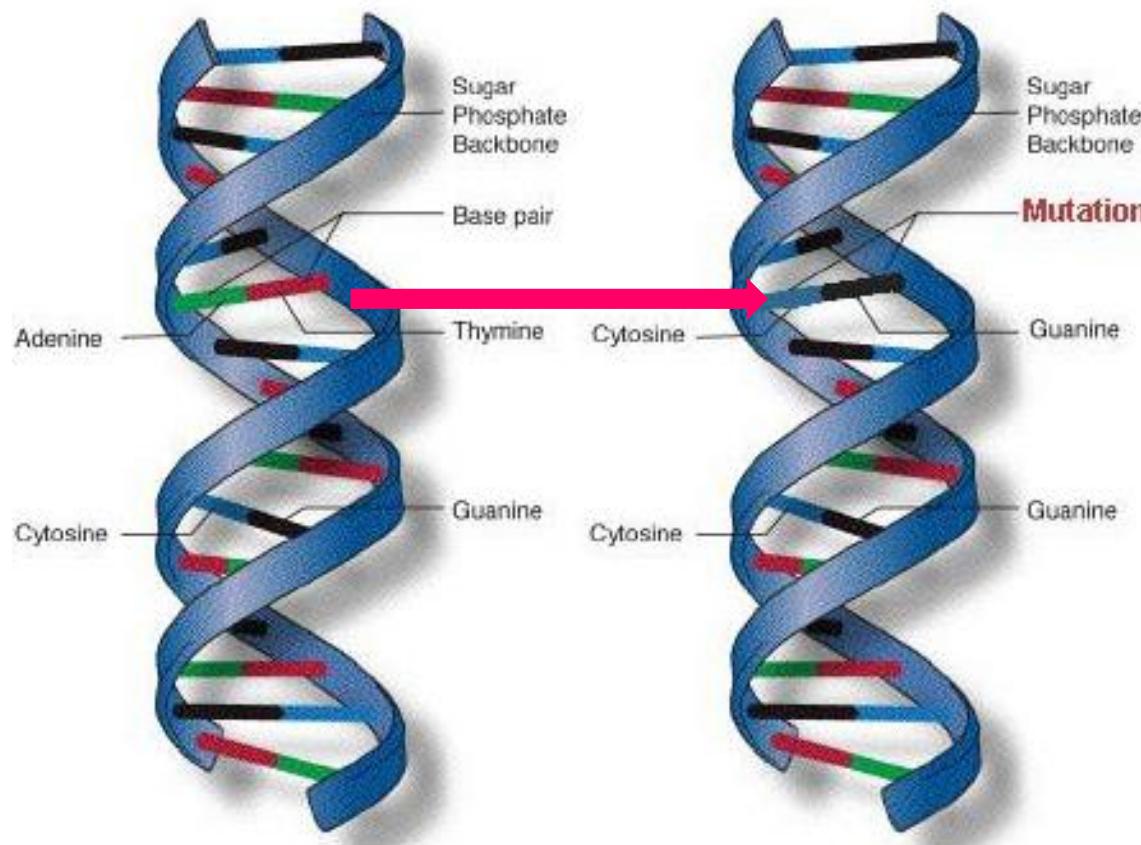
Synapsis: Pairing of homologous chromosomes

Kríženie chromozómov dvoch rodičov – kombinácia génov rodičov u potomkov

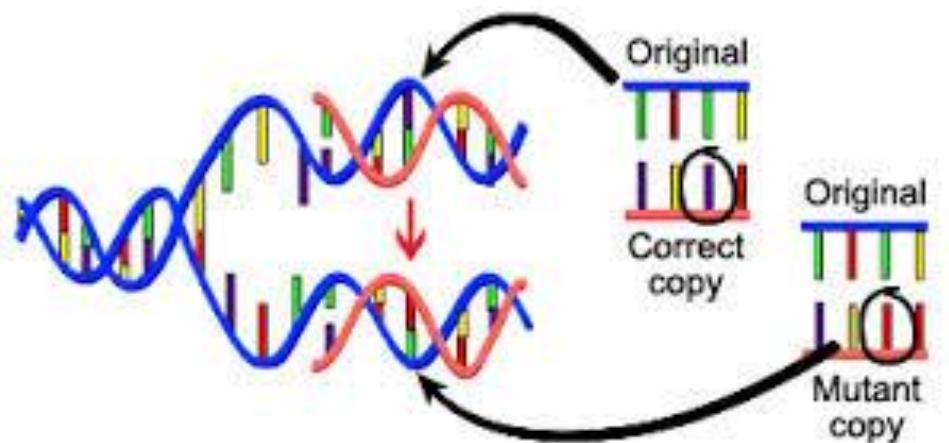
Mutácia chromozómov

Point Mutation

**Mutácia – náhodná zmena génov potomka oproti génom získaným od rodičov - nové vlastnosti.
Vzniká pôsobením vonkajších vplyvov ako UV žiarenie, chemické vplyvy, tepelné vplyvy ...**

Mutácia chromozómov

ACACTGGAACTGAGACACGGTCCAGTC
GGGGAAACCTGAAAGCAGCAACGCCGGT
TTAGGGAAAGAACCATGACGGTACCTAACG
GTAATAACGGAGGGTGCAGCGTTACTCGG
AAGTCTTTGTGA MUTATION AATCTA
ATCTAGAGTGAGGGAGAGGCAGATGGAG
GGAA TACCCATTGCGAAGGCAGATCTGCT
AGCAAACAGGATTAGATAACCTGGTAGT
CTAGTCACGGCAGTAATGCACCTAACGG

A B C D E F

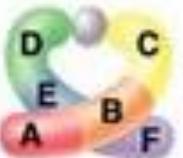
A C D E F

DELETION

A B C D E F

A B B C D E F

DUPLICATION

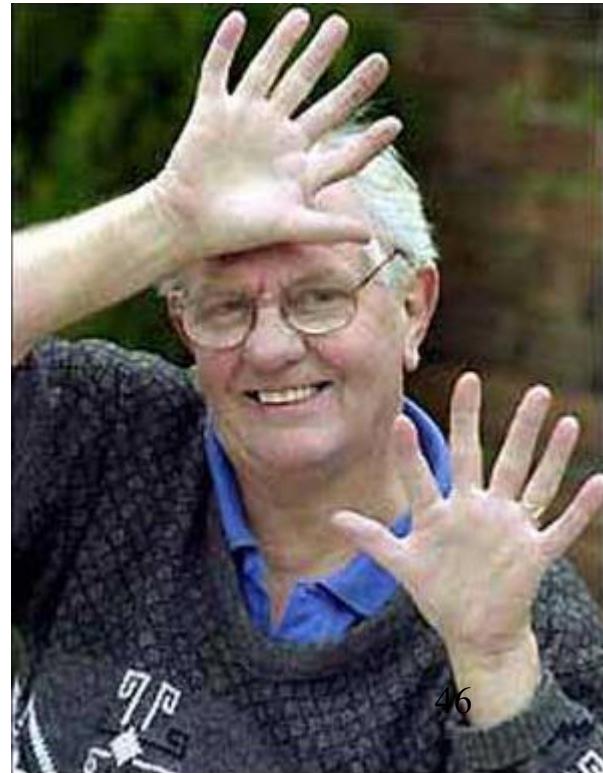

INVERSION

A B C D E J K L
G H I E J K L

A B C J K L
G H I D E F

TRANSLOCATION

Boj o prežitie s predátormi, zápas o potravu, zápas o partnerov, snaha odolávať a prispôsobiť sa prírodným podmienkam → prežitie najschopnejších

Prirodzený výber

Evolúcia

1 bunka - baktéria

6000 miliárd buniek - človek

**Napodobenie prirodzenej evolúcie pri
počítačovom riešení praktických úloh:**

**Evolučné výpočtové prístupy
(Evolučné algoritmy)**

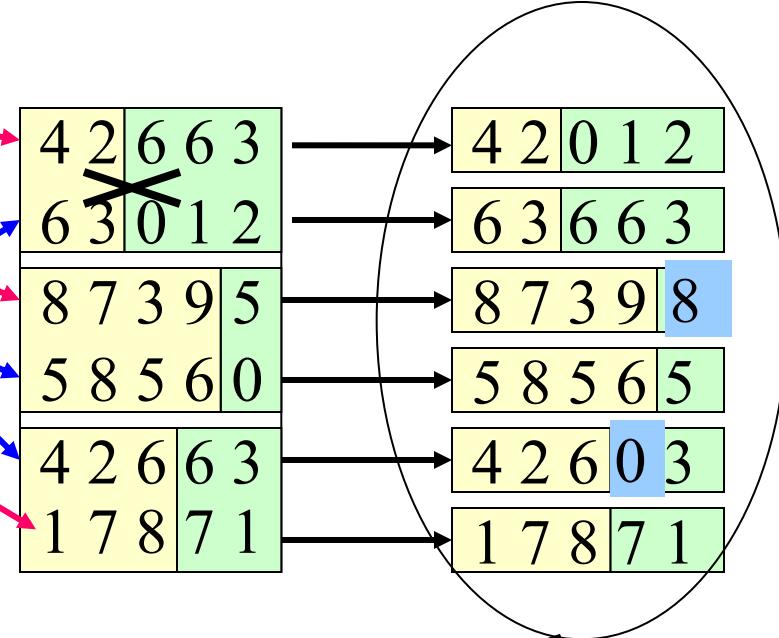
Reprezentanti evolučných výpočtových prístupov

- Evolučné stratégie (numerické úlohy)
- Evolučné programovanie
- Genetické algoritmy
- Genetické programovanie (evolúcia štruktúr, programov)
- Diferenciálna evolúcia (numerické úlohy)
- Umelý imunitný systém
- Ďalšie (PSO, Kolónie mravcov, Kultúrne algoritmy, HSO, ... , umelý život)
- Iné ...

Príklad:

„hádanie 5-ciferného čísla“
(1 2 3 4 5)

5	9	2	0	1	0
4	2	6	6	3	1
8	7	3	9	5	2
5	8	5	6	0	0
1	7	8	7	1	1
0	1	9	0	9	0
6	3	0	1	2	0
2	7	5	6	1	0

8	7	3	9	5
4	2	6	6	3
4	2	0	1	2
6	3	6	6	3
8	7	3	9	8
5	8	5	6	5
4	2	6	0	3
1	7	8	7	1

Algoritmus:

nová skupina = 2 najlepšie jedince + modif(pracovná skupina)

pracovná skupina = 3 najlepšie jedince + 3 náhodné jedince

5	9	2	0	1
4	2	6	6	3
8	7	3	9	5
5	8	5	6	0
1	7	8	7	1
0	1	9	0	9
6	3	0	1	2
2	7	5	6	1

0

4	2	6	6	3
6	3	0	1	2
8	7	3	9	5
5	8	5	6	0
1	7	8	7	1

1

8	7	3	9	5
5	8	5	6	0
1	7	8	7	1
0	1	9	0	9
6	3	0	1	2

2

5	8	5	6	0
1	7	8	7	1
0	1	9	0	9
6	3	0	1	2
2	7	5	6	1

0

1	7	8	7	1
0	1	9	0	9
6	3	0	1	2
2	7	5	6	1
1	7	8	7	1

1

0	1	9	0	9
6	3	0	1	2
2	7	5	6	1
1	7	8	7	1
0	1	9	0	9

0

6	3	0	1	2
2	7	5	6	1
1	7	8	7	1
0	1	9	0	9
6	3	0	1	2

0

2	7	5	6	1
1	7	8	7	1
0	1	9	0	9
6	3	0	1	2
2	7	5	6	1

0

4	2	6	6	3
6	3	0	1	2
8	7	3	9	5
5	8	5	6	0
1	7	8	7	1

4	2	0	1	2
6	3	6	6	3
8	7	3	9	8
5	8	5	6	5
4	2	6	0	1

6	3	6	6	3
8	7	3	9	8
5	8	5	6	5
4	2	6	0	1
1	7	8	6	3

8	7	3	9	8
5	8	5	6	5
4	2	6	0	1
1	7	8	6	3
1	7	8	6	3

5	8	5	6	5
4	2	6	0	1
1	7	8	6	3
1	7	8	6	3
1	7	8	6	3

4	2	6	0	1
1	7	8	6	3
1	7	8	6	3
1	7	8	6	3
1	7	8	6	3

1	7	8	6	3
1	7	8	6	3
1	7	8	6	3
1	7	8	6	3
1	7	8	6	3

2	7	5	6	3
1	7	3	9	8
1	5	8	5	6
1	4	2	6	0
1	1	7	8	6

2

1

1

1

1

1

1

1

1

1	7	8	6	3
1	7	8	6	3
1	7	8	6	3
1	7	8	6	3
1	7	8	6	3

53

C1

C0

8	7	3	9	5	2
4	2	6	6	3	1
4	2	0	6	3	1
4	2	8	1	2	1
1	7	3	9	8	2
8	7	8	6	0	0
8	7	3	0	1	1
4	2	6	4	5	3

17398
42645
42063
87860
87860
87395
87395

12645
47398
42060
87163
87395
87860

C2

4	2	6	4	5	3
8	7	3	9	5	2
1	2	6	4	5	4
4	7	3	9	8	1
4	2	0	6	0	1
8	7	1	6	3	0
8	7	3	9	5	2
8	7	8	6	0	0

42060
42645
42645
87395
87860
12645

42065
42640
02795
87645
87645
12860

C3

1 2 6 4 5	4
4 2 6 4 5	3
4 2 0 6 5	2
4 2 6 4 0	2
0 2 7 9 5	2
8 7 6 4 5	2
8 7 6 4 5	2
1 2 8 6 0	2

Diagram illustrating two permutations (C4 and C5) and their transitions:

C4:

1 2 8 6 0
4 2 6 4 5
1 2 6 4 5
0 2 7 9 5
8 7 6 4 5
8 7 6 4 5
4 2 0 6 5

C5:

8 7 6 6 5
4 2 8 6 0
4 2 6 4 5
1 2 6 4 5
1 2 7 9 5
4 2 3 4 5

C4

1 2 6 4 5	4
4 2 6 4 5	3
1 2 6 4 8	3
4 2 8 6 0	1
1 2 7 9 5	3
0 2 6 4 5	3
8 7 6 6 5	1
4 2 3 4 5	4

Diagram illustrating two permutations (C4 and C5) and their transitions:

C4:

1 2 8 6 0
4 2 6 4 5
1 2 6 4 5
0 2 7 9 5
8 7 6 4 5
8 7 6 4 5
4 2 0 6 5

C5:

8 7 6 6 5
4 2 8 6 0
4 2 6 4 5
1 2 6 4 5
1 2 7 9 5
4 2 3 4 5

C5

1.3 Základné objekty a pojmy v GA

- Ret'azec (chromozóm)
- Gén
- Populácia
- Generácia
- Účelová funkcia (Fitness)

Ret'azec

je do postupnosti čísel alebo symbolov zakódovaná množina parametrov optimalizovaného objektu

- **binárny ret'azec :**

[1 0 0 1 1 1 1 0]

- **celočíselný ret'azec :**

[2 7 7 9 0 5 3]

- **reálne-číselný ret'azec :**

[7.1 2 10 0.02 258 99.9]

- **symbolový ret'azec :**

[NB Z PS PM modrý zásaditý]

- a ich kombinácie

Príklady ret'azcov

- Počty x_i vyrobených výrobkov $v_1, v_2, \dots, v_n$
 $r = [x_1, x_2, x_3, \dots, x_n]$
- Konštrukčné parametre robota $p_1, p_2, \dots, p_n$
 $r = [p_1, p_2, p_3, \dots, p_n]$
- Parametre PID regulátora
 $r = [P, I, D]$

Permutačné kódovanie ret'azcov

Spôsob zakódovania takého typu ret'azcov, ktoré reprezentujú potenciálne riešenia úloh hľadania:

- optimálneho poradia prvkov
- optimálnej postupnosti operácií a pod.

gény ret'azcov sú poradové čísla
(celé čísla od 1 do N)

[2 5 3 6 7 1 4 8]

[1 2 3 4 8 7 6 5]

Príklad ret'azcov s permutačným kódovaním

- Poradie vykonaných výrobných operácií
 $O_1, O_2, \dots, O_n$
 $r = [2, 5, \dots, 7]$
- Poradie vybavovania zákazníkov
- $r = [1, 15, \dots, 7]$
- Poradie prejdených miest

Populácia

je skupina (vhodnej veľkosti) reťazcov v danej časovej etape resp. v danom výpočtovom cykle (v danej “generácii”)

Príklad celočíselnej populácie:

[	1	2	3	4	5	6	7	
	5	8	9	3	0	1	3	
	8	1	1	1	0	2	7	
	...							
	8	9	1	9	9	0	6	]

Účelová funkcia

(kriteriálna f., objective.f.)

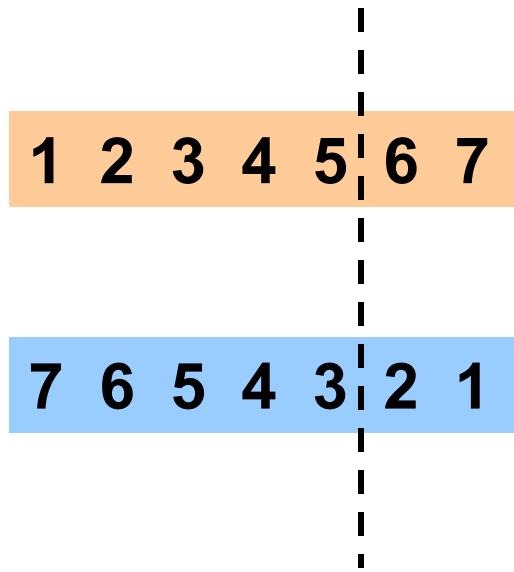
- predstavuje samotnú podstatu optimalizovaného problému
- vyjadruje mieru vhodnosti daného potenciálneho riešenia a cieľom je nájsť riešenie s jej minimálnou resp. maximálnou hodnotou
- jej výstupnými hodnotami sú skalárne (obyčajne reálne-číselné) hodnoty

„Fitness“ (funkcia) – účelová funkcia v terminológii GA,
my budeme fitness minimalizovať (GA toolbox Matlab)

1.4 Základné genetické operácie

- Kríženie
- Mutácia
- Výber (selekcia)
- kombinované

Kríženie

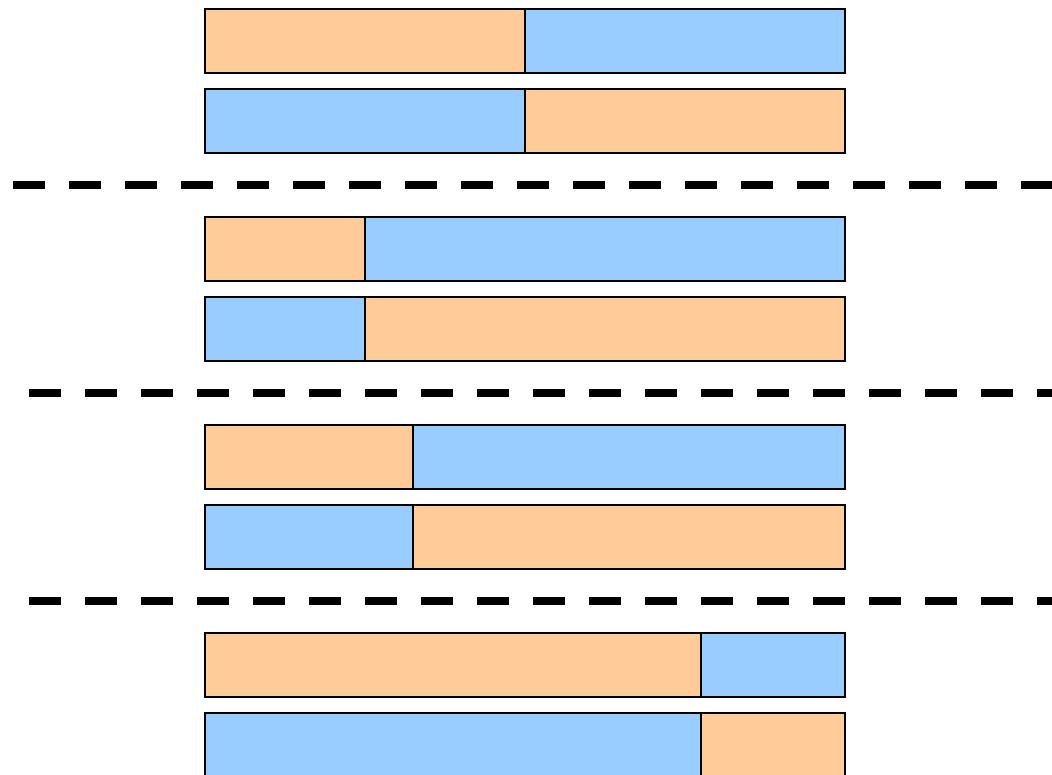

rodičovské ret'azce

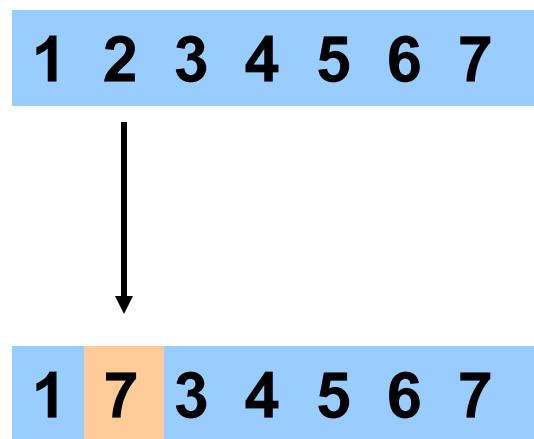
potomkovské ret'azce

Kríženie v celej populácii

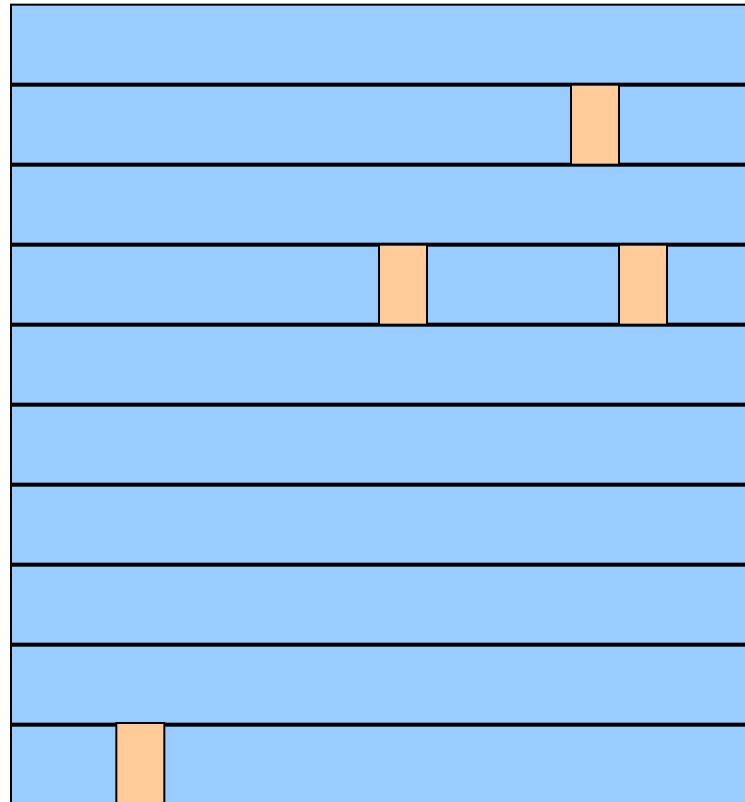

• • •

Mutácia

Mutácia v rámci populácie

Pravdepodobnosť mutácie jedného génu v rámci celej populácie je zvyčajne od 0.1 – 10%

Mutácie rôznych typov ret'azcov

1 1 0 1 0 0 0 1 0

1 1 0 1 0 1 0 1 0

7.2 5.03 1999 0.001

7.2 17.5 1999 0.001

O₂ H CO₂ S Zn Fe H₂SO₄

O₂ H CO₂ S Si Fe H₂SO₄

Výber

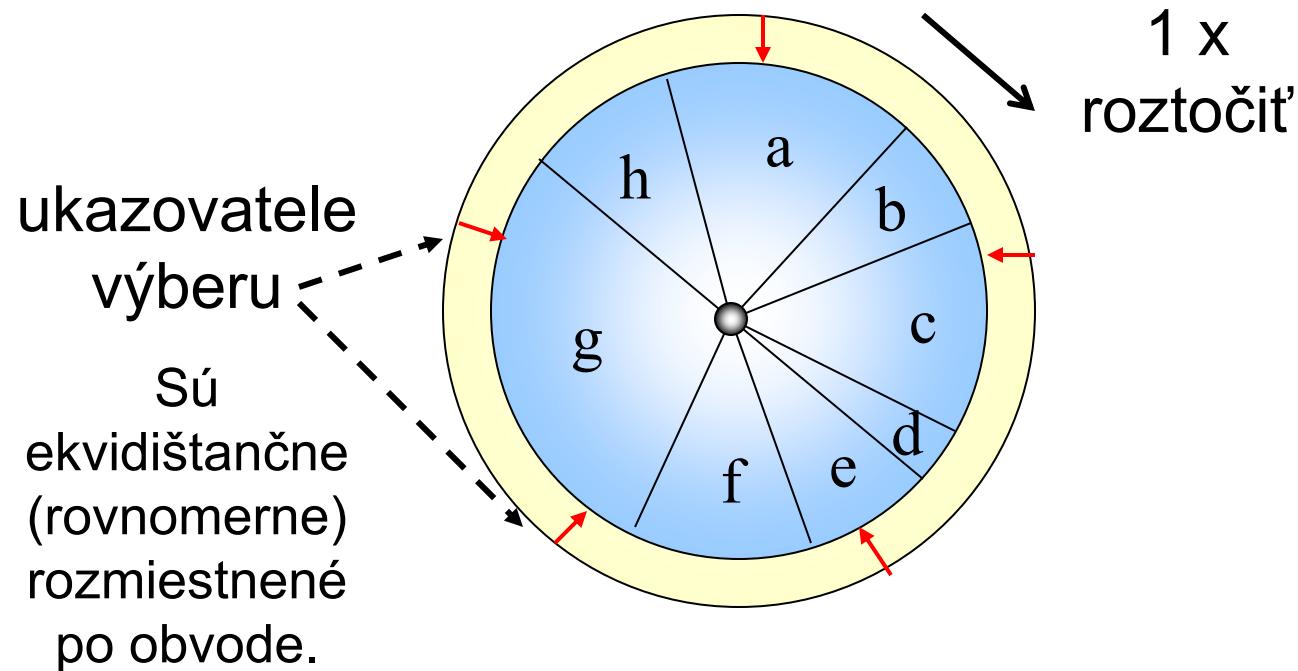
Úlohou výberu je:

- vybrať potrebný počet ret'azcov (rodičov), ktoré budú modifikované pomocou genetických operácií,
- vybrať ret'azce, ktoré sa nezmenené dostanú do novej generácie.

Existuje viacero typov výberu.

Pri výbere platí: úspešnejšie ret'azce majú väčšiu pravdepodobnosť byť vybrané než menej úspešné.

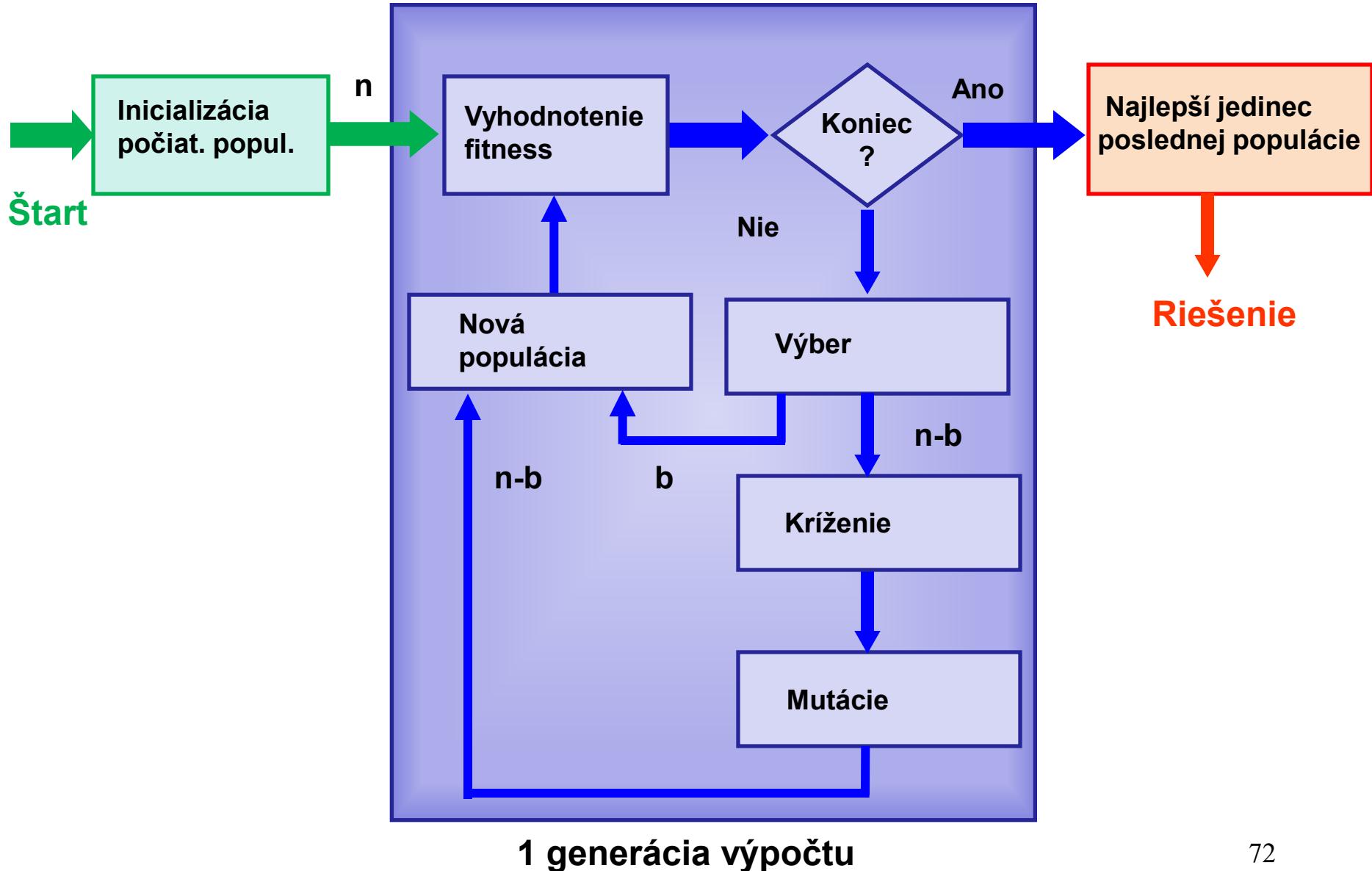
Rovnomerný váhovaný ruletový výber (selsus.m)

Ukážu
vybraných
jedincov.

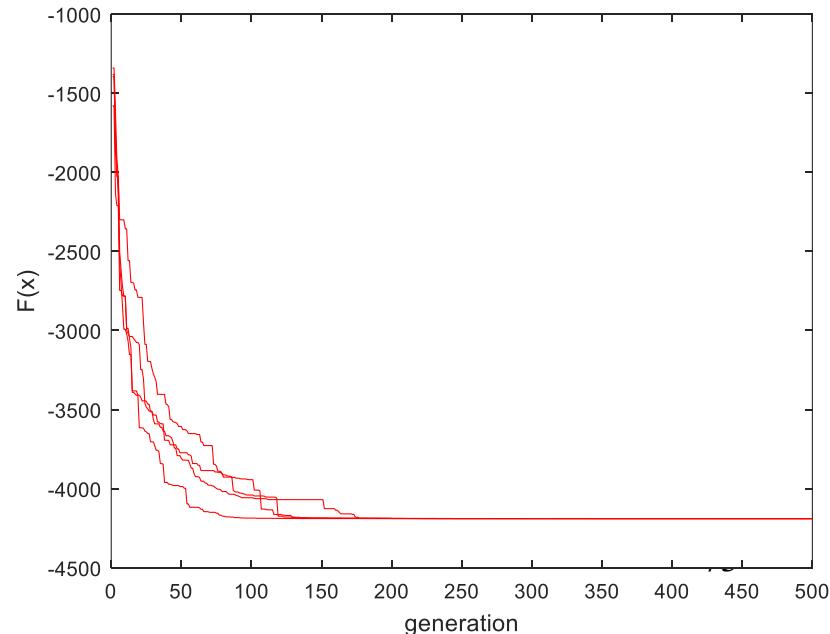
1.5 Genetický algoritmus (GA)

Genetický algoritmus

Ukončovacie podmienky GA

- testovanie splnenia vopred definovaných podmienok
- stagnácia hodnoty účelovej funkcie
- podobnosť (identita) mnohých jednícov v populácii
- ukončenie predpísaného počtu generácií (cyklov algoritmu)

Zjednodušene môžeme povedať'

- Podstatou optimalizácie pomocou GA je náhodné kombinovanie prvkov ret'azcov tak, aby bola maximalizovaná ich účelová funkcia.
- Najhoršie kombinácie sú vylučované, najlepšie sú posúvané do ďalších generácií, kde sú kombinované s inými úspešnými ret'azcami (krížené) alebo náhodne menené (mutované).
- Ak sa takýto cyklus mnohokrát opakuje, je možné sa priblížiť ku globálnemu optimu.

Príklad: hľadanie globálneho minima Schwefelovej funkcie použitím genetického algoritmu
(cvičenia, úloha 2)